

A SEGÉLYEKEN TÚL

Újságírói kézikönyv a szakpolitikák
fejlesztési célú koherenciájáról

A HAND Szövetség kiadványa

Címlap: John Muiyiisha, az ugandai földrablások egyik áldozata

Forrás: Friends of the Earth International / ATI Jason Taylor /
Landgrabbing Uganda, October 2011

IMPRESSZUM

Szerző / Lausek Esther
Szerkesztette / Balogh Réka
Layout / Cymetriq Studio
© 2013 HAND
© 2013 Lausek Esther
Kiadó / HAND Szövetség
info@hand.org.hu
www.hand.org.hu

ELŐSZÓ

A fejlődő országok felzárkózása az egész világ közös ügye. Nekünk, magyaroknak is jogi és erkölcsi kötelességünk, ugyanakkor elemi érdekünk is, hogy segítsük a legszegényebbeket. A segítség ráadásul nem csak pénz formájában érkezhethozzájuk: a megfelelő jogi szabályozás sokszor többet érhet a fejlesztés címén elköltött milliárdoknál.

Ha például az unió a saját termelőinek nyújtott mezőgazdasági támogatásokon keresztül nem akadályozná a fejlődő országok termelőit, hogy bejussanak az európai piacokra – sőt sokszor a saját piacaikra –, vagy a gyógyszer szabadalmaztatási gyakorlatával nem gátolná az AIDS gyógyítását Afrikában. Vagy legalább nem járulna hozzá, hogy a bioüzemanyagok termelése miatt milliók veszítsék el a megélhetésüket biztosító földet a fejlődő országokban.

A döntések a politikusok kezében vannak. A társadalom, és elsődleges közvetítője, a média feladata az, hogy nyomást gyakoroljon rájuk. Az, hogy nyilvánosságra hozza a felháborító történeteket, hogy felnyissa a szemeket, és elérje, hogy az önos és rövidtávú érdekek helyett a közös és fenntartható jövő legyen a szempont egy-egy döntéshozatal során. Vagy legalább az is.

Tanzániai aktivisták 'ELADVA' táblát helyeznek ki Dar-es-Salaam's híres Coco Beach nevű partszakaszára

Forrás: Oxfam East Africa / Tanzania's Coco Beach - SOLD

MI KÖZÜNK HOZZÁ?

John Muyiisha ugandai gazdálkodó. 15 éves korától, 34 éven át művelte a kalangalai földet, amit apjától vett át. Iskolába se igen járt, mert arra felé úgy tartották, hogy akinek földje van, annak soha nem lesz megélhetési gondja. Aztán néhány éve egy napon mégis arra ébredt, hogy a termését bulldózerek döngölik a földbe, őt pedig biztonsági őrk űzik el a tanyájáról. Kellott a hely a pálmaolaj-ültetvényeknek, hogy abból majd bioüzemanyag készüljön. Mégpedig nem máshova, mint az európai gépkocsi-tartályokba.¹ Persze mondhatjuk, hogy Európa

nem egyenlő Magyarországgal. Az elmúlt hat évben azonban Magyarországon is 350%-kal nőtt a biodízel előállítására felhasznált pálmaolaj mennyisége², és három éve egy magyar nagyvállalat, a Bonafarm is majdnem bűnrészes lett kilencezer zambiai gazdálkodó kitelepítésének³. Ráadásul a magyar képviselők minden európai fórumon a bioüzemanyag pártján állnak, vagyis minden tőlük telhetőt megtesznek azért, hogy ennek az emberi jogsértéssel és környezetpusztítással járó jelenségnek ne legyen vége. Ez a közünk hozzá.

Földrablás Ugandában

Forrás: Friends of the Earth International / ATI Jason Taylor / Landgrabbing in Uganda

ÉS HA EZ NEM LENNE ELÉG

Miért nekünk kell segíteni a fejlődő országokat?

I. KÖTELESSÉG

Még ha sokszor nem is érezzük így, az OECD-hez (Organization for Economic Cooperation and Development, azaz Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) és az Európai Unióhoz való csatlakozásunk is bizonyítja, hogy Magyarország a jómódú társadalmakhoz tartozik. A tagság velejárója, hogy meg kell felelnünk bizonyos elvárásoknak, például támogatnunk kell a nálunk jóval szegényebb országokat. Ez **számos nemzetközi egyezményből következően jogi köteleességünk és morális felelősségünk** egyaránt. Így van ez már csak azért is, mert nem olyan régen maga Magyarország is kedvezményezettje volt hasonló támogatásoknak a fejlettebb országok részéről.

A KÉRDÉSEL FOGLALKOZÓ NÉHÁNY MEGÁLLAPODÁS

1966. Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya: Leszögezi, hogy az élelemhez, hajlékhoz vagy munkához való jog is mindenkit egyaránt megillető alapvető emberi jogok. Ezek biztosítása mindenki számára tehát nem jóindulat kérdése, hanem nemzetközi jogi előírás. Számunkra is.

2000. Millenniumi Fejlesztési Célok: 189 ENSZ-tagállam – köztük hazánk is – kötelezte magát, hogy 2015-ig számottevően csökkentik a szegénységet és az éhezést. Céljaikat 8 pontban fogalmazták meg. A 2015 utáni időszakra vonatkozó folytatásról most zajlanak a tárgyalások.

2005. Európai konszenzus a fejlesztési politikáról: 2005. december 20-án az Európai Bizottság, a Parlament és a Tanács elnöke aláírta az ún. „európai konszenzust”, amely meghatározza az Unió és tagállamai számára a nemzetközi fejlesztés közös kereteit, alapelveit, szakpolitikai és konkrét pénzügyi célkitűzéseit.

2009. Lisszaboni Szerződés: 208. paragrafusa előírja, hogy minden európai uniós szakpolitikai döntésnek támogatni kell a fejlődő országok fejlődését, de legalábbis nem kerülhet ellentmondásba az unió nemzetközi fejlesztési célkitűzéseivel, amelyeknek fókuszában a szegénység felszámolása áll.

2011. Buszani globális partnerség a hatékony fejlesztési együttműködésért: A donor államok (köztük Magyarország is), nemzetközi szervezetek, fejlődő országok, civilek és gazdasági szereplők együttesen vállalták, hogy a segélyek mennyisége mellett azok hatékonyságát és eredményességét is növelni fogják.

A MILLENNIUMI FEJLESZTÉSI CÉLOK

- 1 A szélsőséges szegénység és éhínség felszámolása
- 2 A mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás biztosítása
- 3 A nemek közti egyenlőség és a nők felemelkedésének előmozdítása
- 4 A gyermekhalandóság csökkentése
- 5 Az anyai egészségügy javítása
- 6 A HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelem
- 7 A környezeti fenntarthatóság biztosítása
- 8 Globális partnerség kialakítása a fejlesztés érdekében

¹ Friends of the Earth International: Land, life and justice, April 2012 (<http://www.foei.org/wp-content/uploads/2013/12/Land-life-and-justice.pdf>) Az esetről egy rövid videó is elérhető itt: <http://www.youtube.com/watch?v=17QxF61PVC4>

² Ivetta Gerasimchuk - Peng Yam Koh: The EU Biofuel Policy and Palm Oil: Cutting subsidies or cutting rainforest? Research Report, 2013 (http://www.foeeurope.org/sites/default/files/publications/iisd_eu_biofuel_policy_palm_oil_september2013_0.pdf)

³ Csányi Sándor Afrikába tart, Index, 2011.09.28. (http://index.hu/gazdasag/magyar/2011/09/28/zambiaba_tart_csanyi_cege)

II. KÖLCSÖNÖS ÉRDEK

A globális gazdaságban, a globalizált világban egyre inkább összefügg minden mindennel. Egyre többször bizonyosodik be, hogy nincs már értelme szembeállítani Európa és a fejlődő világ érdekeit. A legszegényebb országokból érkező, **a szegénységből, társadalmi egyenlőtlenségekből és a környezeti szennyezésekből fakadó problémák egyre inkább belépnek a mi életünkbe**, és a nemzetközi politika és média legforróbb témáivá válnak. Bár maguknak a fejlődő országoknak is muszáj aktívan, saját forrásaikkal részt vállalniuk a maguk fejlődésében, a fejlett világ által nyújtott segélyek, fejlesztési programok és a megfelelő szabályozás óriási segítséget jelenthetnek nekik – így közvetve nekünk, magunknak is.

Az egymásrautaltság néhány bizonyítéka

- Rossz higiéniai körülmények miatt felbukkanó járványok, mint a SARS- vagy a madárinfluenza-vírus
- Drogkereskedelem
- Emberkereskedelem
- Élelmiszerválság
- Nemzetközi terrorizmus
- Kényszerű migráció
- Klímaváltozás
- A környezet, például tengerek szennyezése

Az árvíz és az anya

Forrás: Faisal Akram / Flood and the Mother

ADNI AZ EGYIK KÉZZEL...

I Mi az a nemzetközi fejlesztés?

A világszegénység és egyenlőtlenség felszámolására irányuló globális törekvéseket a nemzetközi fejlesztéspolitika vagy nemzetközi fejlesztési együttműködés, röviden a NEFE foglalja össze. Bár ennek **fő eszköze a fejlesztési segélyezés**, a NEFE mégsem merő jótékonykodásról szól. Az alapvető cél úgy segíteni a fejlődő országokat, hogy ők aztán magukon segíthessenek. Vagyis előmozdítani, hogy biztosíthassák saját forrásaikat a fejlődéshez, adót szedhessenek, és hatékonyan gazdálkodhassanak például saját nyersanyagaikkal, földjükkel.

A millenniumi **fejlesztési célok közül mára már több is teljesült**, vagy jó úton halad, hogy teljesüljön. A fejlesztési programok hozzájárultak ahhoz, hogy 1990-hez képest 2,3 milliárddal több ember férhessen hozzá tiszta ivóvízhez, felére csökkenjen a napi 1,25 dollárból vagy kevesebből élők száma, és a malária és TBC esetében több millió ember halálát sikerült megelőzni⁴. **Ezzel együtt is a célok összessége tekintetében nagyon nagy az elmaradás**, egyúttal sok kritika éri a segélyezés hatékonyságát is. Ráadásul mostanában, a globális válság kitörése óta különösen nehéz szívvel nyúlnak a zsebükbe a donorországok. Miközben 2015-re, a Millenniumi Fejlesztési Célok teljesítésének határidejére a hivatalos uniós vállalásoknak megfelelően a 15 régi EU-tagországnak a nemzeti összbevételük⁵ 0,7%-át, a 13 új tagországnak pedig 0,33%-át segélyezésre, pontosabban hivatalos fejlesztési hozzájárulásra⁶ kellene fordítaniuk, addig 2013-ban ez az arány a 28 tagország esetében a többéves csökkenő trendet megfordító növekedés mellett is még mindig csak 0,41% volt.

Valószínűleg senkit nem lep meg, hogy **Magyarország sem teljesít túl fényesen**. A 28 EU-s tagállam között a GNI-arányos segélyeinket tekintve **a 22. helyen állunk**. Miközben 2005-ben politikai kötelezettséget vállaltunk arra, hogy 2010-re 0,17%-ra, 2015-re pedig a többi új tagállamhoz hasonlóan 0,33%-ra növeljük az ODA arányát,

a 2013-as teljesítésünk mindössze 0,10%. Ráadásul – ahogy több országnál is – nálunk is jellemző, hogy az elszámolt összeg egy jelentős része olyan támogatás – például ösztöndíj vagy menekültügyi költség –, ami a civil szakértők szerint nem számít tényleges segélynek, mert közvetlenül nem járul hozzá a fejlődő országokban a szegénység csökkentéséhez⁷. Reményre adhat azonban okot, hogy a kormány által nemrég elfogadott nemzetközi fejlesztési stratégia a következő évekre a magyar NEFE-hozzájárulások növelését irányozza elő.

⁴ A célok teljesüléséről a legfrissebb ENSZ jelentést ld. itt: <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>

⁵ Angolul Gross National Income, azaz GNI

⁶ Angolul Official Development Assistance, azaz ODA

⁷ Az európai és hazai ODA-hozzájárulás időbeli alakulásáról és összetételéről részletesen lásd a CONCORD és a HAND Szövetség éves AidWatch jelentéseit. 2013: <http://www.concordeurope.org/publications/item/275-2013-aidwatch-report> és <http://hand.org.hu/media/files/1383211926.pdf>

...ÉS NEM ELVENNI A MÁSIKKAL

I Mi az a PCD?

A nemzetközi fórumokon sok vita folyik arról és folyamatos a törekvés arra, hogy a segélyezés, illetve a fejlesztéspolitika hatékonysága javuljon. Egyre jobban terjed a nézet, hogy a segélyezés felől az egyéb pénzügyi megoldások irányába is el kell mozdulni, és egyre inkább bebizonyosodik, hogy a fejlődést és a fejlődő országokat nemcsak pénzzel lehet támogatni, hanem megfelelő hazai szabályozással is. Ez utóbbi nem jelent mást, mint a szakpolitikák fejlesztési célú koherenciáját⁸.

Bár ez elsősre ijesztően és nagyon tudományosan hangzik, csupán annyit jelent, hogy a nemzeti és uniós **szakpolitikai, tehát például agrárpolitikai vagy energiapolitikai döntések** meghozatalánál figyelembe kell venni azok lehetséges hatásait a fejlődő világra. Nem csak hogy ki kell küszöbölni, hogy ezek a döntések hátráltassák a szegény országok felzárkózását, hanem eleve arra kell törekedni, hogy azt a lehető legjobban támogassák, vagyis **koherensek legyenek a nemzetközi fejlesztési célokkal**. Hiába költenek el ugyanis a fejlett országok kormányai milliárdokat fejlesztés címén, ha egy-egy döntéssel szegények millióinak megélhetését lehetetlenítik el.

Az egyes szakpolitikai területeknek mind-mind koherens egységet alkotva kell támogatnia a nemzetközi fejlesztéspolitika céljait, **mind európai uniós, mind pedig tagállami szinten**. A fejlődő országokat érintő különböző törvények, jogszabályok, vámrendelkezések össze nem hangolása ugyanis számtalan természeti, emberi és gazdasági problémát okoz. **Az iparosodott országok protekcionista kereskedelempolitikája például a mezőgazdaság terén évi 20, a ruházat és textilipar terén pedig további 30 milliárd dollárnyi jóléti veszteséget okoz a déli termelőknek, ami együtt több, mint a fejlődő világnak nyújtott összes segély évente⁹**. Vagyis: amit az egyik kézzel adunk, azt a másikkal el is vesszük.

A FEJLŐDŐ ORSZÁGOKAT ÉRINTŐ SZAKPOLITIKAI TERÜLETEK

- Kereskedelem
- Munkanélküliség kezelése
- Gazdaságfejlesztés
- Élelmiszerbiztonság
- Migráció
- Agrárpolitika/Mezőgazdaság
- Pénzügy
- Halászat
- Biztonságpolitika
- Környezetvédelem

⁸ Angolul Policy Coherence for Development, azaz PCD

⁹ Scheiring Gábor: A fejlődés mint globális igazságosság, in: Mi közünk hozzá? Sajtó kézikönyv, HAND 2008.

MONDANI KÖNNYŰ

I A PCD most

A Lisszaboni Szerződés 208. paragrafusa egyértelműen leszögezi, hogy **a PCD minden uniós tagországra nézve kötelező**. Azt, hogy fontos dolog, nem is kérdőjelezi meg senki, és politikai elkötelezettségét nyilatkozatban vagy jogszabályban – Bulgária és Szlovénia kivételével – minden tagország rögzítette is. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a koherencia megvalósítása korántsem olyan egyszerű, és hiányzik hozzá a valós politikai akarat.

A szakpolitikai döntések lehetséges hatásait a fejlődő országokra többnyire nem is mérik fel elég alaposan, az ilyen adatok begyűjtésére egyszerűen nincs meg a megfelelő eszközrendszer. **2009 és 2013 között az Európai Bizottság 177 olyan hatástanulmányából, amelyek potenciálisan érintették a fejlődő világot, mindössze 33, vagyis 19% elemezte ténylegesen a lehetséges hatásokat a fejlesztési célokra¹⁰.**

Ha pedig az előzetes hatástanulmányok maradéktalanul el is készülnek, gyakran az a mechanizmus hiányzik, amivel a káros hatásokkal fenyegető döntéseket vissza lehetne vonni, vagy meg lehetne változtatni. Jellemző az is, hogy a döntéshozók a PCD jelentésével nincsenek tisztában, és a D-t figyelmen kívül hagyva csupán a különféle intézmények, minisztériumok, osztályok közötti koordinációt és egyeztetést értik alatta. Az egyik legfontosabb eszköz, az érintettekkel való közvetlen párbeszéd a legritkább esetben valósul meg.

¹⁰ CONCORD Danmark: The European Commission's Impact Assessments continue to disregard Developing Countries, 2013
(<http://concorddanmark.dk/?type=page&id=448&itemid=1919>)

LEGALÁBB AZT TUDJUK, MI KELLENE

I A PCD Magyarországon

Nincs. Ebben az egy rövid szóban nagyjából össze lehet foglalni, hogyan áll most a helyzet hazánkban a fejlesztési célú koherencia megvalósítása terén. A politikai elkötelezettség beváltására nincs implementációs stratégiánk, nincsenek világosan lefektetett célkitűzések, nincsenek meg a PCD-re vonatkozó koordinációs mechanizmusok az egyes szakpolitikai intézmények között, nincsenek kidolgozva a hatáselemzések, a monitorozás és az értékelés eszközei. Szóval egyelőre szinte semmi nincs, ami kellene.

Ami van, és üdvözlendő, az egy **NEFE-keretstratégia**, amelyet 2014 márciusában határozatban hagyott jóvá a kormány. Nagyon jó, hogy van ilyenünk, és hogy írásban is megjelennek azok a fontos fejlesztési kérdések, amelyekkel a döntéshozóknak az elkövetkezendő hét évben foglalkozniuk kell. Nagyon jó, hogy a NEFE-kerettörvény rendezése is megjelenik benne, sőt többször hangsúlyozza a szakpolitikák fejlesztési célú koherenciáját, még ha csak az általánosságok szintjén mozogva is. A konkrét lépések tekintetében reménykeltő, hogy egy kifejezetten NEFE-ért felelős koordinációs tárcaközi bizottság felállítását is elhatározta a kormány, aminek alapvető feladata az érdekelt tárcák NEFE-tevékenységének összehangolása lesz. Nyilvánvaló szerepe kell, hogy legyen a fejlesztési célú szakpolitikai koherencia megteremtésében és folyamatos biztosításában is, de egy ilyen testület és általában a koordináció erősítése még nem garantálja a PCD megvalósítását is. Ehhez a testületnek konkrét mandátummal és részletesen kidolgozott eszközrendszerrel kell rendelkeznie.

A másik probléma az ismeretek és a tudatosság hiánya. A kérdést a legtöbb érintett nem is érti – legyen szó döntéshozókról, a szakpolitikák kidolgozóiról vagy akár civil szervezetekről –, miközben a hiánya miatt rengeteg botrányos dolog történik körülöttünk.

MIFÉLE BOTRÁNYOK?

I Ellenérdekek és ellentmondások

A döntéshozók túl gyakran helyezik előtérbe a rövidtávú, eurocentrikus, illetve saját országukra vonatkozó érdekeket azokhoz képest, amelyek hosszútávon mind a saját polgáraiknak, mind pedig a fejlődő országokban élőknek az érdekei lennének. Ilyenkor kétségtelenül ellentmondásba kerül az adott döntés a fejlesztési célokkal, a koherenciának semmi nyoma.

Ukrán menekült ENSZ-es adományokkal

Forrás: UNHCR / Sorting through the Wreckage

Földrablás-dráma előadása a kérdésben érintett helyi lakosság részvételével (Tanzánia) Forrás: Oxfam / Marc Wegerif / Land grabs drama

NÉHÁNY KONKRÉT PÉLDA DIÓHÉJBAN...

1 Miközben az Európai Unió a Cotonou-i Egyezményben vállalta, hogy támogatja az afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni térség világgazdaságba való zökkenőmentes integrációját, **az unió közös agrárpolitikája** az európai termelők szubvencionálásával meggátolja, hogy a fejlődő országok termelői bejussanak az európai piacokra. Az afrikai termelőknek még az erősen támogatott, így olcsó európai áruexporttal is fel kell venniük a versenyt.

2 Miközben a fejlesztési együttműködés alappillére az emberi jogok védelme, számos unió tagállam elutasítja a **menedékjog-kérelmek** túlnyomó részét. Pedig a menedékkérők éppen az alapvető jogaik megsértése miatt kényszerülnek elhagyni a hazájukat. Észtország például paradox módon éppen az Afganisztánból és Grúziából érkezők menedékjog-kérelmeit utasítja tömegesen vissza, miközben

ez a két állam az ország két legfontosabb partnere a kétoldalú fejlesztési együttműködésben.

3 Miközben a Milleniumi Célok között az unió zászlajára tűzte a HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelmet, és általános az egyetértés, hogy a **szabadalmaztatott gyógyszereket** könnyen hozzáférhetővé kellene tenni a fejlődő országokban, a szellemi tulajdonjogok védelmére hivatkozva épp maga az unió nehezíti ezt meg.

4 Miközben az unió is elismeri, hogy a fejlődő világ **élelmiszer-biztonságát** fenntartható módon csak a helyi kistermelők biztosíthatják, a világ gabonatermelésének 90%-át öt, teatermesztésének 85%-át pedig három vállalat uralja.

...ÉS NÉHÁNY
KONKRÉT PÉLDA BŐVEBBEN

KENYÉR HELYETT DÍZELT

I A bioüzemanyag

2009-ben az **Európai Unió elfogadta a megújuló energia irányelvét**. Az irányelv a fosszilis energiahordozók felhasználásának csökkentése érdekében **2020-ra egy 10%-os célkitűzést fogalmazott meg a közlekedésben felhasznált megújuló energiák arányára**, vagyis több mint duplájára növelné azt, a cél elérésére érdekében pedig pénzügyi támogatást vezetett be. Hamar kiderült azonban, hogy a tagállamok a célkitűzést szinte teljes egészében mezőgazdasági eredetű üzemanyagokkal tervezik megvalósítani, és az is, hogy mivel a biomasszában alacsony az energiasűrűsége, hatalmas a területigénye. Azaz: a szükséges mennyiséget nem lehet az unió területéről biztosítani.

Az irányelv ezzel egy pusztító erejű lavinát indított be. Európai nagyvállalatok tucatjai vágtak bele a nagy nyereséggel kecsegtető üzletbe, és hatalmas földterületeket vásároltak a fejlődő országokban, ahol a földhöz könnyűszerrel és olcsón hozzájuthattak, ráadásul az éghajlat kitűnően alkalmas a biodízel egyik forrása, a pálmaolaj termesztésére. A délkelet-ázsiai és afrikai pálmatermesztés terjedése nyomán pedig rohamosan pusztulnak az esőerdők és tőzeglápok, a mesterséges ültetvények fokozzák az üvegházhatású gázok kibocsátását, a tőzeglápok lecsapolása és felgyulladására nyomán pedig még több szén-dioxid kerül a levegőbe. **Miközben** tehát az unió irányelve **a klímaváltozás ellen kívánja felvenni a harcot, éppen azt fokozza.** És ez csak az egyik, a környezeti hatás.

Azokat a földterületeket, amelyeket nem esőerdők és tőzeglápok kiirtása során állítanak a bioüzemanyag szolgálatába, a helyi élelmiszertermesztéstől vonják el, ami cseppet sem jobb, mint az előző megoldás. Ez ugyanis rohamos tempóban **vezet az élelmiszerárak növekedéséhez vagy ingadozásához**, és a fejlődő országok élelmiszerbiztonsági helyzetének további romlásához. Ez utóbbit aláássák azok a sokszor mélységesen felháborító módszerek is, ahogy a multinacionális vállalatok hozzájutnak a helyi lakosok földjeihez.

Gyakran szintisza **földrablásról** van szó, amikor minimális kompenzációért vagy üres, soha be nem tartott munkahely-teremtési, szociális ígéretért (például iskolák, kórházak építése) cserébe veszik el az emberektől a közös földeket, a hozzáférést az ivóvízhez és a legeltetésre használt területekhez. Mások szerződést kötnek, és többnyire hitelt is nyújtanak a gazdáknak, hogy álljanak át pálmaolaj-termesztésére azzal az ígérettel, hogy ebből hatalmas haszonra tehetnek szert. Miután azonban az olajpálma csak a nyolcadik évtől hajt hasznot, a gazdák eladósodnak, és kénytelenek megválni a földjeiktől. **Az emberi jogok sárba tiprása** mindegyik esetben nyilvánvaló, ami egyértelműen mutatja, hogy **az unió irányelve és nemzetközi fejlesztési céljai között óriási szakadék tátong.**

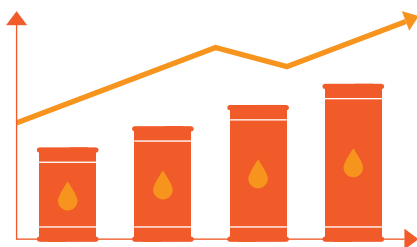
MIT TESZ EURÓPA?

Aprócska pozitív jel, hogy az unió döntéshozók maguk is felismerték ezt, és 2012 októberében **az Európai Bizottság javasolta egy 5%-os korlát bevezetését** az élelmiszernövényekből származó bioüzemanyagokra. Az eredményes ellenlobbi következtében az Európai Parlament ezt követően azonban 6%-ot szavazott meg, az Európa Tanács pedig 7%-ot javasolt. A komoly vitában végül **nem született kompromisszum**, mert számos ország képviselői – köztük hazánké is – úgy látták, a plafon bevezetése ellentétes saját gazdasági érdekeikkel, vagyis azzal, hogy növeljék saját bioüzemanyag-termelésüket.

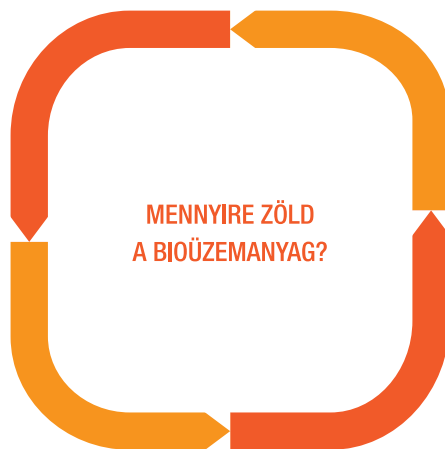
A BIOÜZEMANYAG-TERMESZTÉS HATÁSAI

AZ EU ÉS USA, HOGY CSÖKKENTSE SZÉN-DIOXID-KIBOCSÁTÁSÁT, A BIOÜZEMANYAG HASZNÁLATÁT TÁMOGATJA

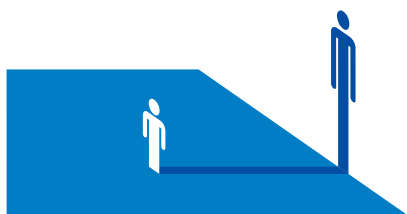
A NÖVEKVŐ KERESLET MEGEMELI AZ OLAJPÁLMA ÁRÁT

AZ OLAJPÁLMA-ÜLTETVÉNYEK MIATT VÉGZETT ERDŐIRTÁS CSÖKKENTI A SZÉN-DIOXIDOT MEGKÖTŐ NÖVÉNYZETET

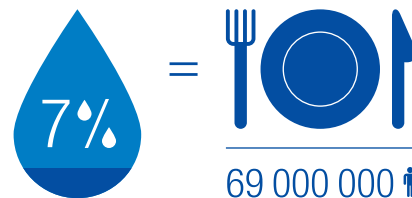
A VÁLLALATOK A KERESLET KIELÉGÍTÉSE ÉRDEKÉBEN VISSZÁS MÓDON SOKSZOR A FÖLDRAKLÁS ESZKÖZEIT ALKALMAZZÁK

AZ EURÓPAI UNIÓ JELENLEG 36 MILLIÓ HEKTÁR FÖLDET HASZNÁL A FEJLŐDŐ ORSZÁGOKBAN

AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN A FEJLŐDŐ ORSZÁGOKBAN A FÖLDVÁSÁRLÁSOK 60%-A BIOÜZEMANYAG TERMESZTÉSÉNEK CÉLJÁVAL TÖRTÉNT.

HA 7%-RA NŐNE AZ ÉLELMISZERNÖVÉNY ALAPÚ ÜZEMANYAGOK FELHASZNÁLÁSA EURÓPÁBAN, AZ 50%-OS NÖVEKEDÉST JELENTENE A MOSTANIHOZ KÉPEST. EZ ÉVENTE 69 MILLIÓ EMBER TÁPLÁLÁSÁHOZ ELÉG KALÓRIÁT JELENT

NYERESÉG VAN, ADÓ NINCS

I Illegális tőkekiáramlás

Caroline Muchanga zambiai kereskedő, napi 15 órát dolgozik a hét minden egyes napján a mazabukai piacon. Bodegájában üdítőt, rágsálnivalókat, édességeket árul, többek között az európai Associated British Foods leányvállalata, a Zambia Sugar termékeit. Embertelen mennyiségű munkaórája ellenére Caroline nem engedheti meg magának, hogy két lányát állami iskolába járassa, mert bevételeiből nem tudja fedezni a tankönyvek és egyenruhák költségeit. Adóját ugyanakkor rendszeresen fizeti, nincs is más választása: egy behajtó minden este beszéd tőle 20 centet, akár keresett aznap valamit, akár nem. Ez egy jó napon Caroline-nak mindössze 5%-ot jelent, átlagosan azonban a bevételeinek közel felét elviszi.

Az adók szigorú behajtásával nincs is semmi gond. Köztudott, **hogy azok az országok, amelyek bevételeik nagyobb részét adóból szerzik, sokkal inkább képesek saját demokratikus rendszerüket felépíteni**, és abba a polgáraiknak is nagyobb beleszólásuk van. Az adóbevételek ráadásul más forrásoknál általában sokkal kiszámíthatóbbak, és nagyobb eséllyel szolgálják a szegénység elleni küzdelmet és a koherencia jegyében a nemzetközi fejlesztés egyik alapvető célját, hogy a szegény országok a fejlődéshez saját maguk teremtsék elő forrásaikat.

A gond az adózás igazságosságával van. Miközben Caroline rendszeresen fizeti az adót, az az óriásvállalat, aminek az eladásait segíti, egyszerűen kibújik adófizetési kötelezettségei alól. 2008 és 2012 között az Associated British Foods zambiai leányvállalatán keresztül évente átlagosan 200 millió dollárnyi, rekordszintű forgalmat valósított meg,

amiből 18 millió dollár nyereséget ért el. A Zambia Sugar 2008 és 2010 között ugyanakkor egyáltalán nem fizetett adót a bevételei

után, és az ezt követő két évben is kevesebbet, mint 0,5%-ot. Vagyis **a szegény piaci árus három éven keresztül abszolút értékben is többet adózott a zambiai államnak, mint Afrika legnagyobb cukortermelője¹¹**, és bevételeikhez viszonyítva azután is majdnem százszor annyit.

Az adóparadicsomok, a kreatív és egyébként sokszor törvényes adóelkerülési taktikák a mostani gazdasági válságban is több száz multinacionális nagyvállalatnak teszik lehetővé, hogy óriási nyereségeik után alig, vagy egyáltalán ne fizessenek adót. Ha ugyanis abban az országban, ahol működnek, túl magasak az adókulcsok, egyszerűen átutalják a pénzüket egy adóparadicsomba. Például úgy, hogy nagyon olcsón eladják a terméküket egy olyan fantomcégnek, amely mindössze egy irodával rendelkezik az adóparadicsomban. A fantomcég aztán sokkal magasabb áron továbbértékesíti a termékeket egy európai országnak, így a cég csak ott realizál nagy nyereséget, ahol alig vagy nem kell utána adóznia. Gyakran alkalmazott módszer az is, hogy holdingtársaságok közbeiktatásával homályossá teszik a vállalat tulajdoni viszonyait, valamint az is, hogy bizonyos országokban, ha a bevételeiket mezőgazdasági jövedelemként sorolják be, kihasználhatják az eredetileg helyi gazdákra szabott adókedvezményeket is.

Az **adóelkerülés** az európai államoknak is komoly bevételkiesést okoz, Afrikának azonban sokkal többet jelent a pénzügyi veszteségnél. **A multinacionális vállalatok méltányos adóztatása szegények millióinak életén javíthatna, gyermekek étkezését, beiskolázását, betegek gyógyulását tenné lehetővé**, vagyis óriási előrehaladást jelenthetne a Millenniumi Fejlesztési Célok eléréséhez. A koherencia hiányát látványosan mutatja az is, hogy **a fejlődő országokból így több tőke áramlik ki, mint amennyi fejlesztési segély formájában beérkezik hozzájuk.**

¹¹ ActionAid: Sweet Nothings. The human cost of a British sugar giant avoiding taxes in southern Africa, 2013, (http://eurodad.org/files/integration/2013/02/sweet_nothings.pdf)

AZ ILLEGÁLIS TŐKEIÁRAMLÁS HATÁSAI

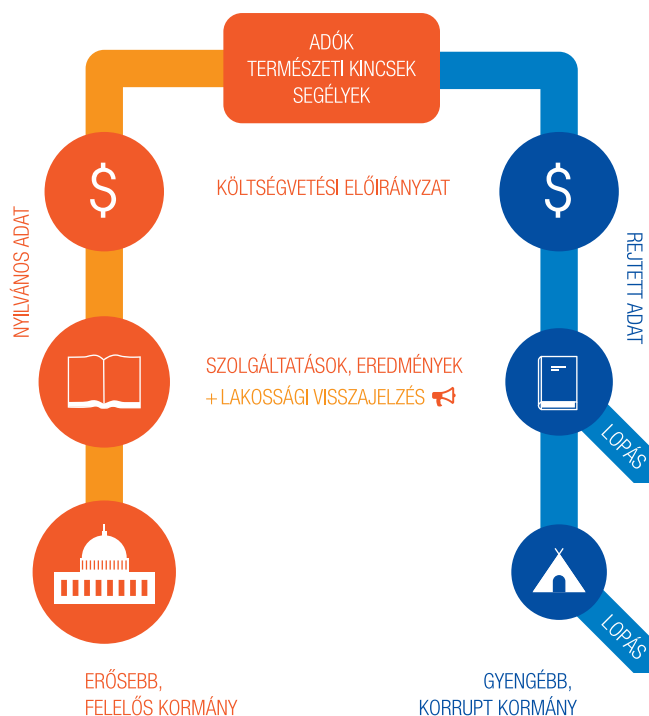
MINDEN DOLLÁR SEGÉLYRE, AMIT A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK KAPNAK 7 DOLLÁR ILLEGÁLISAN KÜLFÖLDRE KERÜLŐ TŐKE JUT

LEGALÁBB 947 MILLIÁRD DOLLÁRT VESZTETTEK A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK 2011-BEN CSAK AZ ILLEGÁLIS TŐKEIÁRAMLÁS MIATT, ÉS ENNEK KÖRÜLBELÜL A FELE MULTINACIONÁLIS CÉGEK NYERESÉG ÁTCSOPORTOSÍTÁSÁBÓL ADÓDIK. EZ 17-SZER ANNYI, MINT AMENNYIT AZ EU FEJLESZTÉSI SEGÉLYKÉNT ELKÖLTÖTT 2013-BAN.

MIT TESZ EURÓPA?

A törvényes és törvénytelen adócsalás megszüntetése és az adóparadicsomok felszámolása kétségtelenül az európai kormányok érdeke is, mégis az látszik, hogy az általuk hangoztatott, idevonatkozó politikai retorika és a cselekvéseik között nagy szakadék tátong. Egyik kormány sem követeli meg például a vállalatoktól az adózással kapcsolatos **átláthatóság** kellő szintjét, nem teszi nyilvánosan hozzáférhetővé a joghatósága alatt nyilvántartott vállalatok, vagyonkezelők vagy alapítványok **haszonélvezeti tulajdonosaira vonatkozó és a kormányok között kicserélt, adóügyekkel**

kapcsolatos információkat. A fejlesztési célokkal különösen ellentétes az a hozzáállás, hogy a kormányok nem támogatják a fejlődő országok bevonását az adózással kapcsolatos információcserébe, holott ez éppen nekik lenne fontos eszköz az őket megillető forrásokért és pénzekért vívott harcban. A témával kapcsolatos kérdésekben éppen az OECD és a G20 országai a fő döntéshozók, vagyis a leggazdagabbak. Köztük több titoktartást nyújtó ország, vagyis adóparadicsom van, amelyek a legtöbbet profitálnak a fennálló rendszerből.

KÖZÖNY ÉS TUDATLANSÁG

I Miért a média?

Külföldi és hazai kutatások is bizonyítják, hogy az állampolgárok hozzáállását a nemzetközi segítségnyújtáshoz leginkább az befolyásolja, hogy milyen információk jutnak el a témában hozzájuk, vagyis minél többet tudnak róla, annál inkább támogatják. Ha pedig támogatják, akkor többek között a politikai döntéshozásra is nagyobb nyomást gyakorolhatnak. Nem kérdés, hogy ebben a médiának döntő szerepe van.

MIT TEHET A MÉDIA?

I Hasznos tippek újságíróknak

A magyar olvasókat, nézőket és hallgatókat nem igazán érdeklik a külföldi hírek. Míg a hazai közügyek a magyar lakosság 80 százalékát érdeklik, a nemzetközi közügyek iránt csak 50 százalékuk érdeklődik. A korábbi európai gyarmattartó országokkal szemben itt, Közép-Európában nincsenek családi szálak és bevándorlás által is erősített

ÖN SZERINT MAGYARORSZÁG RÁSZORUL KÜLFÖLDI SEGÍTSÉGRE, VAGY ELÉG FEJLETT-E AHHOZ, HOGY MAGA SEGÍTSÉN SZEGÉNYEBB ORSZÁGOKAT? (%)

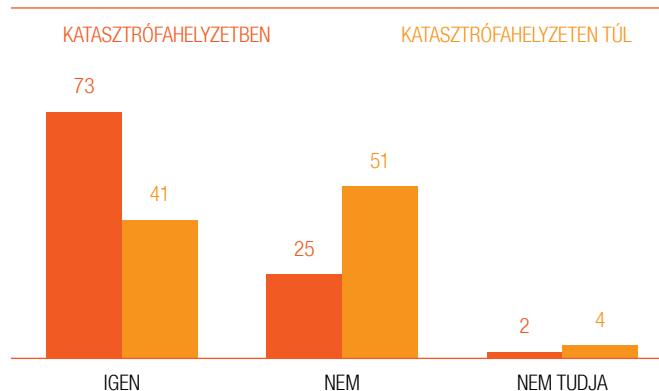

Forrás: DemNet közvélemény-kutatás: A szolidaritás makro- és mikroszintű aspektusai (2013 július)

ősi kötelek a fejlődő világ országaihoz. Az érdeklődés felkeltése így külön kihívás az újságíróknak. Íme néhány ötlet, amely segíthet:

- 1 Mutassuk be, hogy a globális problémák milyen hatással vannak a saját mindennapi életünkre, és hogy megoldásuk saját érdekünk is!
- 2 Mutassunk meg valós, szenvedő emberi sorsokat, az óriási szakadékot a fejlődő és a fejlett társadalmakban élők között! Így együttérzést kelthetünk az olvasókban.
- 3 Keressünk magyar vonatkozású híreket, kapcsolódási pontokat, például hazai szakértőt egy fejlesztési projektben, vagy egy fejlődő országbeli minisztert, aki nálunk járt egyetemre!
- 4 Keressünk olyan fejlesztési programokat, amelyeket hírességek támogatnak! Sztárokkal köztudottan jól el lehet adni a sztorikat.
- 5 Vizsgáljuk meg olyan hétköznapi használati tárgyak háttértörténetét, amelyek a fejlődő országokból érkeznek! Sokszor állhat ezek mögött például állatok élőhelyeinek kiirtása vagy gyermekmunka, amik mind érdeklődésre tarthatnak számot.
- 6 Készítsünk interjút egy fejlődő világból érkező bevándorlóval arról, hogy miért jött el otthonról, majd mutassuk be hazáját!
- 7 Használjuk ki a fejlesztési témát érintő filmek (például Véres gyémánt, Az elszánt diplomata) premierjét, és ezek kapcsán mutassuk be a valós állapotokat!¹²

HALLOTT ÖN ARRÓL, HOGY MAGYARORSZÁG PÉNZSEL ÉS ERŐFORRÁSOKKAL RENDSZERESEN SEGÍTI A RÁSZORULÓ ORSZÁGOKAT? (%)

¹² Ennek és egyéb kérdéseknek a kapcsán hasznos gyakorlati tanácsokat tartalmaz egy korábbi újságíróknak szóló kézikönyv: DemNet: Közép-Európai újságírók kézikönyve a nemzetközi fejlesztésről, 2010

Aktivistá nyilatkozik a tanzániai földrablásokról újságíróknak
Forrás: Oxfam East Africa / Talking to the media about landgrabs

A CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE

I Szemléletformálás, kutatás, érdekképviselet

A szakpolitikai koherencia leginkább politikai kérdés. Megvalósításához főképpen politikai akarat kell, komoly elkötelezettség és kapacitás. A civil szféra ezért a média szereplőivel karöltve abban játszhat fontos szerepet, hogy a fejlődő országok érdekeit képviselve nyomást gyakoroljon a döntéshozókra, ugyanakkor segítsen nekik a megfelelő döntések meghozatalához szükséges információk beszerzésében, a kutatások elvégzésében. A civilek feladata ezekkel összhangban a szemléletformálás is, a döntéshozók tudatosságának és elkötelezettségének növelése a kérdésben.

A kézikönyvet kiadó HAND Szövetség mindezeket felvállalta, és jelenleg egyik elsődleges céljának tekinti a PCD hazai megvalósítását. Számos, a témával kapcsolatos ajánlást fogalmazott meg, és a konkrét lépések megtétele érdekében részt vállalt egy olyan uniós projekt megvalósításában, amelyik a szakpolitikai koherenciát állította a középpontba. Azért, hogy a nyomásgyakorlás még hatékonyabb legyen, az újságírók közreműködésére van szükség, és ehhez a HAND bármilyen adatot, forrást, kutatási eredményeket készséggel rendelkezésre bocsát. Tegyük együtt a fejlődő országokért, mert ez közös érdekünk!

I Hasznos információk

FORRÁSOK, HÁTTÉRANYAGOK

TRIALOG bevezető a PCD-be: trialog.or.at/images/doku/pcd_policy_digest_final_june_2013.pdf

WWE projekt 8 PCD esettanulmány: hand.org.hu/media/files/1403524027.pdf

PCD kézikönyv a különböző szakpolitikai területekről uniós kitekintéssel: <http://issuu.com/imvf/docs/manual>

CONCORD PCD Spotlight Report 2013: concordeurope.org/publications/item/259-spotlight-on-eu-policy-coherence-for-development

DemNet közvéleménykutatás: A szolidaritás makro- és mikrosztintú aspektusai, 2013 július: demnet.hu/images/stories/B_kiadvanyok/DemNet_szolid_kutatas_ofoglalo.pdf

ÚJSÁGÍRÓKNAK SZÓLÓ KÉZIKÖNYVEK A NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSÉRŐL

demnet.hu/hu/kiadvanyok/kozep-europai-ujsgirok-kezikonyve // hand.org.hu/media/files/1412923110.pdf

HAZAI ÉS NEMZETKÖZI CIVIL SZERVEZETEK

HAND hand.org.hu

DemNet demnet.hu/hu

Magyar Természetvédők Szövetsége mtvsz.hu

Védegylet vedegylet.hu

CONCORD concordeurope.org/coherent-policies

Friends of the Earth Europe foeeurope.org

EGYÉB HONLAPOK

<http://www.fairpolitics.eu/country-studies>

<http://www.oecd.org/pcd/>

<http://www.un.org/millenniumgoals>

http://ec.europa.eu/europeaid/policies/policy-coherence-development_en

AZ INFOGRAFIKÁKHOZ FELHASZNÁLT ADATOK FORRÁSAI

Harald Witzke – Steffen Noleppa: EU agricultural production and trade: Can more production efficiency prevent increasing 'land-grabbing' outside of Europe? Kutatási jelentés, Humboldt Egyetem, Berlin, 2010

Friends of the Earth Europe: Ministers fail to agree to limit biofuels from food, 12. December 2013

W. Anseeuw et al: Transnational Land Deals for Agriculture in the Global South, 2012
Global Financial Integrity: Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2002–2011, 2013

Forrás: Oxfam International/ Andy Aitchison / G8 Leaders cook it up!

A kiadvány megjelenését az Európai Unió és Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma támogatta.

Annak tartalmáért egyedül a szerzők tartoznak felelősséggel, az Európai Bizottság és a Külgazdasági és Külügyminisztérium semmilyen tekintetben nem vonható felelősségre a dokumentumban foglalt információk bármilyen módon történő felhasználása esetén.

